

uvodnik Foreword

Milosrđe, istina i sloboda

Uz 800. obljetnicu smrti sv. Dominika

Anto Gavrić*

Dominikov su život naznačili neuobičajeni znaci. Njegova majka Ivanica — koji se, kao i njegova brata Manesa, časti blaženom — usnula je neobičan san da u utrobi nosi psa s plamtećom bakljom u zubima koji je izlazeći iz njezine utrobe izgledao kao da će zapaliti cijeli svijet. Tim je snom, smatra se, Bog obznanio da će dijete koje će začeti biti slavni propovjednik koji će propovijedanjem probuditi svijet i pronijeti oganj što ga je Isus donio na ovaj svijet. Drugom je pak zgodom njegova majka vidjela zvijezdu na njegovu čelu — znak da će Dominik biti svjetlo narodima. Dominik de Guzmán, osnivač Reda propovjednika, rođen je oko 1170. u Caleruegi u Kastilji (Španjolska). Red propovjednika, pred kojim se je otvorilo široko polje rada, 1216. godine potvrdio je papa Honorije III. Dominik je umro u Bologni 6. kolovoza 1221. godine. Dvanaest godina kasnije, 1233., papa Grgur IX. proglasio ga je svetim, ali Red propovjednika, braća, sestre i dominikanska laička bratstva, već osam stoljeća pronose baklju Radosne vijesti Isusa Krista.

O Dominikovu životu ne znamo puno, ali njegovu osobnost upoznajemo promatrajući njegovo životno djelo, Red koji je osnovao. Temeljna je zadaća Reda propovjednika upoznati istinu i spoznati istinu priopćavati drugima, radi propovijedanja i spasenja duša. Dominik je ostavio primjer kako ostvariti karizmu Reda. Članovi dominikanskoga reda pozvani su osloniti se na slobodu, milosrđe i istinu. Naime, ljubav prema slobodi neodvojiva je od ljubavi prema istini. Sloboda raste s neprestanim traženjem i propovijedanjem istine, koja je slobodna i koja oslobađa. Zauzimanje za pravdu i propovijedanje Božjega milosrđa središte je dominikanskoga propovijedanja.

Nasljednik na čelu Reda bl. Jordan Sasaki (2000, 107) o Dominiku je pisao: »Sve je ljude primao široka srca. A kao što je sve ljubio, tako su i njega svi ljubili.« Dominik je bio čovjek široka duha, pun suosjećanja prema ljudskoj bijedi i patnji, uvijek veseo i nasmijan. U postupku kanonizacije sv. Dominika svjedoci su isticali da nisu nikada vidjeli nikoga tko je tako bio zabrinut za spasenje ljudi. Dominik je nazvan propovjednikom milosti (*praedicator gratiae*), a dominikanac

* Izv. prof. dr. sc. Anto Gavrić, Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Jordanovac 110, Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8137-727X>. E-adresa: anto.gavric@ffrz.unizg.hr

sv. Toma Akvinski ističe: »Između svih kreposti koje se odnose na bližnjega milosrde je najizvršnija krepost« (Sth II–II, q. 30, a. 4). Naime, zadaća milosrda je darivati drugima, i ono što je najvažnije, ublažavati bijedu drugih. To je pak osobito zadaća onoga koji je pretpostavljen.

Poznato je kako je Dominik, kao mladić na studiju u Palenciji, u vrijeme velike gladi odlučio ublažiti bijedu siromašnih. Knjige su tada bile rijetkost i velika vrijednost, a Dominiku potrebne za studij. Prodao ih je kako bi nahranio gladne rekavši: »Ne mogu studirati nad mrtvim kožama, dok živi ljudi umiru od gladi oko mene.« To je bio Dominik, čovjek željan istine, koji je izgarao od supatnje s drugima. Prodao je i svoj namještaj, pa otvorio ubožnicu iz koje su dobivenim novcem pomagali siromasima. Možda je to bila sitnica u odnosu na strašnu glad, ali Dominik je dao sve što je imao. Tako je činio cijeli svoj život. Bio je spreman dati i vlastiti život kako bi pomagao potrebitima. Kad ga je neka žena molila da pomogne spasiti brata kojega su oteali Saraceni, Dominik, svjestan da bi taj čovjek mogao izgubiti i vjeru, duboko ganut ponudio je samoga sebe za spas toga zatočenika. Milosrde je odlučujuća značajka Dominikove osobnosti. Dominik je čovjek molitve, milosrda i suosjećanja. Noći je posvećivao Bogu, a dane bližnjima. Izgarao je za spasenjem grješnika i bio živi svjedok Božjega milosrda. Naviještanje Božjega milosrda u središtu je propovijedanja. Uz naviještanje, činiti milosrde znači po uzoru na božansku ljubav gledati u svakom osobu dostojnu poštovanja i ljubavi. Sv. Dominik, Bartolomej Las Casas (1474.–1566.) ili apostol zatvora bl. Jean–Joseph Lataste, kao propovjednici milosrda, ulijevali su nadu i pomagali odbačenima, robovima i zatvorenici otkriti da su sasvim nešto drugo od onoga što se o njima govorilo. Milosrde se sastoji ponajprije u cjelovitom promatranju ljudske osobe.

Vjerni duhu sv. Dominika, dominikanci ostvaruju svoje poslanje propovijedanja odolijevajući svim pritiscima, slobodni. Dominikansku slobodu nadahnjuje žed za spasenjem onih koje su zavoljeli i vole u brojnim prilikama u kojima su se našli s njima. Dominikansko je poslanje naviještati riječ koja je slobodna i koja oslobađa. Izvor slobode je poslušnost propovijedanju spasenja i poslušnost istini. Sloboda je put. Ona raste onoliko koliko se oslobađa za traženje i istraživanje te propovijedanje istine. Sloboda se ostvaruje ako se voli ljude kojima se naviješta slobodu, i zahtijeva nutarnju slobodu. Sloboda je povezana s istinom i pravednošću kao mjerilima prave slobode. Priznanje istine prvi je uvjet istinske slobode. Sloboda se ne sastoji samo u izboru ove ili one pojedine radnje, nego je, unutar takva izbora, također i odluka o sebi i prilagođivanje svojega života za Dobro ili protiv njega, za Istinu ili protiv nje, a u konačnici za Boga ili protiv njega.

Veritas (istina) geslo je Reda propovjednika i značajka propovijedanja koja ističe trajnu ljubavi prema istini. Ljubav za spasenjem duša otkriva Dominiku ljubav prema istini kao najveće milosrde. To je novost koju je Dominik unio, studij je postao bitni dio duhovnosti Reda i dominikanskoga identiteta. Cilj je dominikanskoga reda upoznati istinu i spoznati istinu priopćavati drugima, kako će sv. Toma naznačiti: *contemplari et contemplata aliis tradere*. Zato je studij bitno sredstvo za uspješan apostolat. Studij i redovnički život međusobno se prožimaju i

potpomažu. Sam je sv. Dominik svjesno usmeno i pismeno poticao članove Reda da neprekidno studiraju. »Podi s pouzdanjem, Gospodin će biti s tobom i on će te obdariti riječima koje ćeš propovijedati.« S tim je obećanjem poslao prve članove u velike sveučilišne centre da tamo studiraju, propovijedaju i osnivaju samostane.

Red propovjednika, po karizmi, obilježava živi dijalog s vremenom u kojem djeluje. U najvjerodostojnijim trenucima svoje povijesti Red je uvijek dokazivao da je svjestan svojega poziva. Dominik je na začuđujući način ispunio tu proročku ulogu kad je odlučio utemeljiti Red propovjednika pretekavši smjelo službeni stav Crkve svojega vremena. Dominiku »Crkva duguje stvaranje ‘modela’, uzora kakav prije njega nije postojao, uzora redovnika koji sjedinjuje ideal evanđeoskog života, govornika i propovjednika, s najvišom filozofskom i teološkom naobrazbom« (Roquebert, 2020, 7). Govoreći o Dominikovoj karizmi, Tomislav Šagi–Bunić (1990, 19) ističe: »Takva osjetljivost [Alberta Velikoga i Tome Akvinskoga] za misaone vrijednosti koje nadolaze od drugud, to je, mislim najsržnije za Dominikovu karizmu, baš ukoliko se ona izražava stereotipski kao istina. I to mi se čini najvažnijom, upravo najplodnijom konstantom za Dominikovu karizmu kako je ona bila življena i kako se iskazivala djelotvornom u europskim duhovnim zbivanjima.«¹

U dominikanskom redu studij ima povlašteno mjesto, ne kao svrha samomu sebi, nego kao sredstvo za uspješan apostolat. Studij je pokazatelj temeljnih elemenata »koji međusobno tijesno povezani, skladno podešeni, i koji se međusobno oploduju, sačinjavaju u svojoj sintezi vlastiti život Reda, život u punom smislu apostolski, u kojem propovijedanje i nauk moraju proizlaziti iz obilja kontemplacije« (LCO 12, § IV). Stari kroničar naziva dominikanski samostan *domus contemplationis*. Temeljno je dominikansko pravilo, ističe Jordan Saski (Frachet, 1896, 138), »živjeti sveto, učiti i poučavati«. Studij je dio dominikanskoga poslanja, »bitni element čitavoga dominikanskog života«. Za Tomu dominikanski je samostan *societas studii*, mjesto tinskoga rada, koji pokreće *cura animarum*, a studij i intelektualni rad bitna su dimenzija ljudskoga djelovanja i dio puta koji vodi cjelovitoj sreći gledanja Boga. Studij je forma redovničkoga života, »najviši oblik« redovničkoga života, povezan s poučavanjem i propovijedanjem, te je, ističe Toma: »Nužno da propovjednici imaju slobodnoga vremena, ne samo zbog propovijedanja, nego i zbog studija, jer znanje ne stječu nadahnućem poput apostola već neprestanim učenjem« (Akvinski, 1996, 47; VII, q. 7, a. 2, ad 7). Želji i traženju modela i načina za učenje i studiranje prethodi pitanje o onom što je za nas vrijedno. Kontemplacija osposobljava za nesebičan pogled, koji otvara prema drugima i za druge te dopušta da nas drugi nadahnjuje i obogaćuje. *Vacans studio, intendebat Deo!* (»Predajući se studiju, težio je k Bogu!«) Tim riječima papa Ivan XXII., u buli kanonizacije 1323. stavlja Tomu Akvinskoga — nazvanoga *Doctor Communis* (Zajednički Naučitelj) — za model svetosti čitavomu kršćanstvu. Ako se zna da se do tada intelektualna dimenzija svetosti nije

1 »Da je sv. Dominik samo zbog njih [Alberta Velikoga i Tome Akvinskoga] osnovao Red, trud bi mu se dobro no isplatio« (Stanković, 1997, 149).

nimalo uzimala u obzir, jasno je da papa, kao motive Tomine kanonizacije, ističe njegovo predanje i posvećenost studiju, te molitvu kojom se brižno pripremao za predavanja. Dominikanske Konstitucije stavljaju upravo sv. Tomu za »odličnoga učitelja i uzor«, jer: »Njegov nauk Crkva posebno preporučuje, a Red ga prihvaća kao baštinu koja ima plodan utjecaj na intelektualni život braće i daje mu vlastito obilježje« (LCO 82).

Dio bogatoga dominikanskoga nasljeđa crkveni su naučitelj i zaštitnik prirodoslovaca sv. Albert Veliki, crkvena naučiteljica i suzaštitnica Europe sv. Katarina Sijenska, Učitelj Eckhart, Ivan Tauler i Henrik Suzon, poznati rajnski mistici, sv. Vinko Fererski i Jeronim Savonarola, veliki propovjednici, i poznati slikar zaštitnik umjetnika Beato Angelico. Sv. Antonin iz Firenze (+ 1523.), preteča današnjemu sustavu socijalne skrbi, borio se je za pravednu isplatu plaće radnicima. Širenjem marijanske pobožnosti u 15. stoljeću Red je nazvan Red krunice. U 16. stoljeću Francisco de Vitoria ili Bartolomej de las Casas zauzimali su se za obranu temeljnih ljudskih prava domorodaca u Novom svijetu. I u novijoj povijesti dominikanci su aktivni na mnogim područjima. Henri Didon začetnik je obnove Olimpijskih igara. Od njega potječe geslo Olimpijskih igara: *Citius, altius, fortius!* (»Brže, više, jače!«) i poznata izreka: »Važno je sudjelovati, a ne pobijediti!« Marie–Joseph Lagrange utemeljitelj je Biblijske škole, *Ecole biblique* u Jeruzalemu, važne za suvremenu obnovu biblijskih studija i tumačenje Svetoga pisma, čije je remek djelo Jeruzalemska Biblija. Yves Congar pokretač je i teolog ekumenizma u 20. stoljeću. Marie–Dominique Chenu, poznat po novom pristupu nauku sv. Tome, autor je prvoga traktata o teologiji rada u doba kada je radničko pitanje bilo goruće pitanje, a Louis Lebret, osvješćujući probleme nerazvijenoga Trećega svijeta, borac za ekonomiju u službi čovjeka. Za pomaganje izbjeglicama u Europi nakon Drugoga svjetskoga rata dominikanac Henry Pire dobio je 1958. Nobelovu nagradu za mir. Dominikanci su bili najveći teološki podupiratelji projekta "svećenika–radnika". U filozofskim i teološkim istraživanjima istaknuli su se Eduard Schillebeeckx, Albert Nolan, Georges Cottier, Jean–Marie Tillard, Gustavo Gutiérrez i Claude Geffré, a u Hrvatskoj Tomo Vereš, začetnik argumentiranoga filozofsko–teološkoga dijaloga s Karlom Marxom.

Sveti Dominik bio je pun stvaralačke mašte i hrabrosti kada je riječ o načinu na koji biti u službi Bogu, Evandelju i Crkvi. Bio je pun pouzdanja u Boga i hrabro je poslao prve dominikance u velike sveučilišne centre, govoreći: »Znam što činim.« Pratio ih je svojom molitvom. Red je rastao, širio se i u hrvatske krajeve (Krasić, 1997). Opća skupština Reda u Bologni 1221. odredila je osnivanje i jedne provincije na području Hrvatsko–Ugarskoga Kraljevstva. Oko 1225. godine dominikanci su došli u Dubrovnik, zatim u Rab, Nin, Split, Zadar i dr. Svaki je samostan bio i škola otvorena za javnost, pa se je tako razvijalo i školstvo. U Zadru 1396. dominikanci su osnovali prvo hrvatsko sveučilište. Dali su veliki doprinos znanosti i kulturi hrvatskoga naroda, a svaki je samostan bogata riznica umjetnosti. Poznatiji dominikanski hrvatski velikani svetosti su bl. Augustin Kažotić, bl. Ozana Kotorska, bl. Nikola Milinović. S totalitarnim ideologijama 20. stoljeća suočavali su se Hijacint Bošković, Dominik Barač, Jordan Kuničić i

Tomo Vereš. Štoviše, 16 dominikanaca pod komunističkim je režimom osuđeno na smrtnu kaznu, prisilni rad u logoru ili zatvor, a više ih je moralo napustiti Hrvatsku. Dominik Barač 1945. strijeljan je zbog ljubavi prema istini, pravdi i hrvatskomu narodu.

Dominikanski red — Red istine, slobode, krunice, intelektualaca — kako su ga nazivali kroz povijest, izrasta iz slobode, milosrđa, istine i pravde koje su temeljne dominikanske značajke, prepoznatljive u propovijedanju i znanstvenom radu. Zahvalnost je pak posebna krjepost, tj. “majka svim krepostima” jer u njoj žive istina, sloboda, poniznost, dobrota i velikodušnost. Papa Franjo podsjeća: »Kazivati vlastitu povijest znači uzdizati hvalu Bogu i zahvaljivati mu za sve njegove darove« (Franjo, 2015, 6). Zahvalnost je bitna dimenzija u odnosu s Bogom i drugim ljudima. Stoga smo zahvalni za dar sv. Dominika, utemeljitelja Reda propovjednika, čija karizma već osam stoljeća nadahnjuje za pronosenje baklje Riječi milosrđa, istine i slobode, te poziva na odvažno stvaralaštvo na brojnim područjima.

Literatura

- Frachet, Gerard de (1896). *Vitae fratrum Ordinis praedicatorum necon Cronica Ordinis ab anno MCCIII usque ad MCCLIV*. Lovanii: Typis E. Charpentier & J. Schoonjans.
- Franjo (2015). *Apostolsko pismo svetoga oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*. Zagreb: Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica.
- Jordan Saski (2000). *Počeci Reda propovjednika*. Zagreb: Dominikanska naklada Istina.
- Krasić, Stjepan (1997). *Dominikanci: Povijest Reda u hrvatskim krajevima*. Zagreb: Hrvatska dominikanska provincija.
- LCO. *Liber constitutionum et Ordinationum Fratrum Ordinis Praedicatorum. Knjiga konstitucija i naredbi braće Reda propovjednika*. Zagreb: Hrvatska dominikanska provincija, 2019.
- Roquebert, Michel (2020). *Sveti Dominik: Crna legenda*. Zagreb: Dominikanska naklada Istina.
- Stanković, Nikola (1997). *Zrno vjere*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.
- Šagi–Bunić, Tomislav (1990). Karizma svetog Dominika. U: Guy Bedouelle, *Dominik ili dar riječi* (str. 15–21). Zagreb: Dominikanski provincijalat.
- Toma Akvinski (1988). *Summa Theologiae*. Torino: Edizioni Paoline.
- Toma Akvinski (1996). *Quaestiones de quolibet*. Opera omnia, tomus XXV, volumen 1. Romae: Commissio Leonina.